

ЂОРЂЕ РАНДЕЉ

ОТКРИЋЕ БИБЛИЈЕ

Стари и Нови завет

Уредник
Зоран Колунџија

Рецензенти

Др Слободан Милеуснић

Миле Имеровски
Др Дарко Гавриловић

На корици:
Православни манастир Свете Катарине, полуострво *Синај* (Египат)

ЂОРЂЕ РАНДЕЉ

ОТКРИЋЕ БИБЛИЈЕ

Стари и Нови завет

Треће издање

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

*Мом оцу протии Јеврему,
из чијих је пророковеди,
а и целої живоїа хришћанскої,
ова књиџа и настџала*

„Ето, ја вас шаљем као овце међу вукове. Будите,
дакле, мудри као змије и безазлени као голубови!”

Јеванђеље по Матеју X, 16

„Значење овог света не пребива у самом свету”

Лудвиг Витгенштајн

Предговор

У почетку Божије откровење није било записано, већ је усмено преношено с колена на колена. Знатно доцније, један део тог Богооткровења написали су изабрани људи надахнути Светим духом. Тако је и настало Свето писмо Старог и Новог завета, или Библија, богомнадахнута књига коју знају сви народи и све цивилизације света, чак и оне нехришћанске.

Та света књига уједно јесте и најчитанија књига у ова два хришћанска миленијума, књига која је преведена на највише језика и дијалеката многих народа широм света.

За њу – књигу над књигама – знају и они који не умеју да пишу и не знају да читају. Свето писмо је духовна снага сваког хришћанина, оно је извор и основа целокупног богослужбеног живота Цркве.

Библија је и оружје против неверника, кривоверника и разних богохулника, књига која се чита и у дому и у храму, штиво које се ишчитава целог живота.

Најпре нам те богомнадахнуте речи, уобличене у приче, приповедају наше баке. Потом нам та казивања, у форми моралних порука и поука, говоре наши родитељи. А у том духовном узрастању, коначно, када дођемо у стање зрелости, о свему томе прочитаном и сами размишљамо и расуђујемо.

Па све тако, увек изнова, јер речи Бога Слова, јесу за свако време и за сваки узраст ново – Богопознање.

Да би се Библија, односно Свето писмо Старог и Новог завета, као духовна храна, лакше и брже „сварила“, неопходна је помоћна литература, или пак уводно штиво. И баш ова и оваква књига ОТКРИЋЕ БИБЛИЈЕ Ђорђа Рандеља великим делом јесте и уводна студија за разумевање канонских књига Старог и Новог завета и помоћна литература за теолошко разумевање библијских догађаја и анализу или бар подсећање на обиље и шароликост њихових интерпретација, виђења и тумачења.

Иако по обиму невелика, она је по садржају и порукама добродошла свима, а свакако највише онима којима Библија и Свето писмо (Стари и Нови завет) треба да буду путеводитељи у хришћанском узрастању.

Књига Ђорђа Рандеља је незаобилазно штиво и за оне који се по први пут срећу са текстовима Старог завета – иначе најстаријим историјским описима људског рода а посебно новозаветним текстовима, који су основа на којој је изникла цела хришћанска цивилизација, као најмоћнија снага целе планете Земље.

А сви они којима су старозаветне и новозаветне приче већ познате и саставни су део њиховог религиозног живота наћи ће у препричавању тих најважнијих, или бар најпознатијих, библијских догађаја кроз перо Ђорђа Рандеља нова надахнућа и надасве – литерарно освежење.

Велико је списатељско умеће аутор исказао – а то му је зацело и од Бога дано – да библијска догађања, која су се збила у временима од пре два, па и више миленијума – саобрази данашњем времену, те да као поука буду разумљиви и да никог не оставе равнодушним.

Поред тог богомданог књижевног дара, неоспорно велики удео има и породично васпитање исходиште Ђорђа Рандеља – отац му је угледни новосадски свештеник – и, самим тим, свакако рано упознавање Светог писма, а потом и дугогодишње успешно, професионално бављење писаном речи, учинили су да ово ОТКРИЋЕ БИБЛИЈЕ буде ауторова Библија, коју он чита и открива већ неколико деценија; почев од најранијих дана, када је као дете у родитељском дому и храму слушао прве јеванђелске истине, па све до данас, када као књижевник и публициста, а пре свега као интелектуалац, хоће и може да део свог богопознања пренесе – овим књигама – и осталим верницима и знатижељницима.

Јер по речима Сина Божијег Исуса Христа, Јеванђеље јесте жива реч, која треба да је стално у народу и са народом.

Јер: „Небо и земља проћи ће, али ријеч моја неће проћи”, (Марко III, 31), поручује нам Господ наш Исус Христос.

Др Слободан Милеуснић

СТАРИ
ЗАВЕТ

Књига над књигама

„Царство је небеско као благо сакривено у пољу, које на-
шавши, човек сакри и од радости своје отиде и све што има
продаде и купи поље оно.”

(Јеванђеље по Матеју XIII, 44)

Одавно је почео већ и трећи миленијум после Христа, две хиљаде и дванаест година је, како нам бар књиге кажу, прошло од рођења Сина Божјег и Господа нашег Исуса Христа, то јест од оног његовог чудесног доласка на Земљу, а само је нешто мање, тек четврт века мање, протекло и од његове смрти на крсту, ускрснућа, а потом и вазнесења у небо, односно – од одласка са овог света. Све је то, дакле, било за његовог кратког овоземаљског живота и испуњења оне његове велике и важне мисије, која је у сваком погледу била и остала најважнији, централни догађај у историји човечанства.

И многе књиге, бројне и непребројне, о томе пишу, ваљда још од тог дана, готово две хиљаде година. Пишу многе књиге, а међу њима и једна – најважнија.

Па је и то можда повод и прилика да начас погледамо шта нам то данас, на почетку већ и трећег миленијума после Христа, у ери у којој и најчитанији књижевни бестсе-

лери, штампани и продавани и у тиражима од по двадесет милиона примерака остају и опстају на оним такозваним „топ-листама” најтраженијих, па онда ваљда и најчитанијих књига једва по неколико месеци, а да убрзо потом, на једном и готово преко ноћи, као што су се и појавили, нетрагом нестају, једноставно увену, иструле и помру у тами хладне и влажне мемле архива, или суве прашине и заборава, да погледамо шта нам посред свог тог жагора баналности и сред те вреве машина којима смо се окружили и научили их да нам служе за убрзавање и рекло би се олакшавање, а заправо компликовање живота, шта нам то још може рећи – та најважнија књига икад написана, та књига људском руком исписана и Божјом промишљу дописана, а књига једина и вечна?

Тај велики и славни, чудновати па и чудотворни спис који се зове Библија или Свето писмо, та једна и једина књига која је сушта супротност свим тим модним, помодним и помодарским, једногодишњим, једносезонским па чак и једнодневним, у сваком случају ефемерним, па стога углавном и безвредним умотворинама и рукотворинама, шта нам тај свети спис може рећи данас? А можда ће нам баш сада рећи и више него раније, можда ће нам нешто важно рећи и о самој суштини своје различитости, па и дијаметралне супротности у односу на остале књиге које улазе и излазе из моде, дакле о вечности самој!

Или ће нам можда баш данас рећи и много више него о било чему другом кад нам новим гласом у новим условима, нама са нашим новим искуствима, дакле и у сасвим измењеним околностима, проговори о моралу, истини и правди, па тек онда и о оном зрнциету, можда тек клици, или о семену божанственог, или може бити баш и о божанствености самој, коју ваљда сваки Божји створ има у

себи и која га наводи и просто нагони, само ако проклија и сазри, да бар у нечему и бар на кратко буде бољи од себе дотадашњег.

Па да можда и себе самог, а с том књигом дакако и са вером у оно што је у њој записано, на чудесан начин надрасте и превазиђе.

Да се, дакле, самопревазиђе.

Или да својом вером у Бога, с љубављу и надом у живот вечни, победи све муке, бриге, искушења и опасности овоземаљског живота, као што је и Син Божји својом смрћу на крсту – и саму смрт победио.

На то једно и једино, па дакле и кључно питање, овде се, у овој књижици која је само путоказ, или тек путовођа, кроз кривудава стазе и успоне ка врху оне књиге једине и најважније, зацело одговорити и не може. Као што то по правилу није могуће ни на далеко већем простору.

Тај одговор, неком најкомпликованији, неком најједоставнији, а свима на свету најважнији, наћи ће сваки радознали хришћанин, или можда тек будући следбеник вере Христове, једино читањем самог Светог писма, а не неким краћим прегледом или сад већ и бескрајним објашњавањима његових значења и тумачења. Објашњењима и тумачењима – бројним, па и непребројним, међу којима је и овај скромни, али помало и неуобичајени покушај тумачења главних и основних библијских тема, личности и догађаја.

Сама Библија је дакле за историјску, али и сваку другу, сродну науку – извор првог реда, јер су у њој сведочења очевидаца и следбеника далеко, далеко старијих од наше генерације која сад на размеђи другог и трећег миленијума по Христу овим светом ходи и своје овоземаљске животе живи.

А ова књига, овај мали и практични приручник, неће бити само још један мање или више успели покушај тумачења Библије. Па већ је одавно свима јасно да су за тако нешто потребне читаве библиотеке. Не, него је ова књижица тек позив и наговор на читање најважнијег списка наше вере хришћанске, па самим тим и прве и основне књиге целе европске цивилизације и света у којем живимо. И можда ће бити, или ће то покушати да буде, само својеврсни водич или упутство за употребу Светог писма. А волела би да буде и путоказ, или тек поглед на садржај светих књига из којих је Библија састављена, да би ту књигу неко данас уопште и прихватио као обавезну лектуру без које се не може разумети ни једна човекова делатност у свету у којем живимо.

Дакле као лектуру обавезну и обавезујућу, али не по законима државним и школским него по једном вишем, малтене егзактном закону да из већег и највећег сва зрнца излазе, а да се без те целине на видику, очима и мишљу обухваћене, не може ни појмити – каква су то зрнца и од којег су рода и плода сачињена. И шта она све заједно казују и значе. А проникнути у значење и схватити и обујмити значај тог значења, вероватно је највеће достигнуће и највиши циљ који човек може да замисли за свог кратког боравка на овом свету, па и једини начин да га оствари. Тако је било у свим претходним временима, тако ће бити и у потоњим, тако је, дакако, и данас. А како би и могло бити другачије?

Та велика и непрегледна књига, та књига над књигама звана Библија, или Свето писмо, заправо је збирка више десетина књига које Јевреји и хришћани, свако на свој начин, сматрају светима. Па ће чак и агностици признати да је она – темељ хуманизма, или бар морални закон за целу

западну хемисферу планете. А и једни и други ће се сложити да је Библија при том, као један од најстаријих споменика историје човечанства, такорећи један од стожера наше цивилизације, који је човечанство и начинио оним што јесте. Оним што је било кроз свих ових двадесет векова, оним што је данас и оним што ће бити и остати док је, како то наш народ каже, „света и века”.

Први део Библије, или такозвана Јеврејска Библија, а у њој и првих пет књига Мојсијевих, званих Тора, заиста се може сматрати једном од најстаријих књига, у којој је јеврејски гениј асимилирао и даље обогатио размишљање и мудрост древне Месопотамије и Египта, да би је онда, обогаћену грчким генијем, по Новом завету и даљој хришћанској мисли, унео у тадашњи грчко-римски свет, то јест у европску антику.

Историчари ће се у њој дивити понирању до најдубљих дубина зденца прошлости, за који нам се вечито чини да је без дна. Теоретичарима књижевности, опет, никад неће бити доста анализа свих литерарних врста у Библији: од хроника и летописа до верско-филозофских расправа, од највиших узлета лирске и епске поезије до мудре, проницљиве, па често и минуциозне обраде и данашњем преобиљу живота готово несхватљивог, а више већ зацело и немогућег, неизводљивог свеобухвата законских текстова. А филозофи ће се са њом цела два миленијума рвати – с њом или против ње, али никада без ње.

А тек њеном чудесном, истинитом мада и најчешће невероватном историјом, тематиком, симболиком, њеним живописним и драматичним причама, тим вероватно најлепшим причама икад испричаним, бавиће се генерације и генерације мислилаца, научника и уметника: историчара, археолога, психолога, социолога, антрополога, фено-

менолога... књижевника, композитора, сликара, вајара, филмских стваралаца...

Сви старајући се да досегну – или бар разаберу, протумаче, схвате и прихвате – све оне узлете и надахнућа библијских хроничара, проповедника, пророка и јеванђелиста.

Недостижне узлете и надахнућа, а недостижне, дакако, из разлога знаних само верујућима. Или углавном само њима.

Али ће ипак сва, или бар још многа и многа поколења и даље, увек и изнова, покушавати да их досегну. И објасне, и другима пренесу. И трагаће за истином неуморно, јер је дар оживљавања прошлости исто толико чудесан, а све чешће нам се учини и много вреднији него дар гледања у будућност. И покушаваће свим својим духовним силама, успешно или неуспешно – свеједно, јер то путовање до спознаје није ваљда ништа мање заводљиво, а ни корисно, него што би били, односно: што ће бити, радост и сатисфакција на самом циљу.

Можда нам, уосталом, на овом свету, на овим станицама времена и у овој телесној посуди, и није дано ништа више од тог путовања. Циљ је другде. А на циљу – откровење и спас.

На том путовању и у тим настојањима библијска наука се развила у широку лепезу дисциплина: од општег увода у Библију до увода у поједине библијске књиге; херменеутику или науку тумачења Библије; библијску историју и географију; библијску археологију, која проучава библијски свет на основу ископина; библијску филологију, која је заправо проучавање библијског речника на темељу упоредне литературе Старог Истока... А све то – и још много другог – служи егзегези, или библијској хер-

менеутици, то јест тумачењу појединих књига, одломака, речи и реченица.

Све ове дисциплине које се на Катедрама за историју махом изучавају као „помоћне науке”, а нарочито археологија и етнологија, својим су великим узлетом и донетима у научном подупирању ове наше велике Књиге над књигама у последњих 100–150 година, већ одавно уздрмале, па и из корена измениле старо и свуд по свету распрострањено мишљење да је Библија искључиво свештена историја, или тек само збирка „побожних прича”, то јест сплет бајковитих причица, мотива и легенди које су полако постале темељ и основа вере свих хришћана на свету.

Најновија археолошка открића и темељни филолошки докази о степену развоја језика на којем су писци Библије, од Мојсија до Јована Јеванђелисте, дакле у веома широком временском раздобљу, писали и мислили, учинили су да оне „побожне приче” одједном добију свој историјски лик, па и адресу, то јест да им се колико толико прецизно утврди време и место догађања. Библијска археологија, то некад, а наравно за вишевековне окупације Палестине од арапских и турских завојевача, најзапуштеније и најмање обрађивано, па и најслабије истраживано поље знања о прошлости, учинила је од краја 19. па кроз цео 20. век велика, невероватна, па често и спектакуларна открића која су из основа изменила дотадашње приступе Светом писму, као и научна сазнања о њему. Та открића су данас омогућила изношење многих убедљивих доказа као одговор оним критичарима и скептицима који Библији и даље оспоравају било какву историјску основу.

А Библија је, треба знати, књига над књигама и по обиму – штампа се обично најситнијим графичким слогом па ипак обухвати између 950 и 1200 страна. Састављена је

од 66 посебних књига, што чини целу једну библиотеку са драгоценим, јединственим, а при том и тако разноврсним садржајем: 39 књига у Старом и 27 у Новом завету. Према редоследу који је устаљен већ готово два миленијума – јер се рачуна да су јеванђеља, Дела апостолска и остале ново-заветне књиге уобличене до краја првог века – Свето писмо се отвара Првом књигом Мојсијевом, која се зове Постање, а завршава се на крају Новог завета, или хришћанске Библије, Откровењем Светог Јована Богослова. Тако да ова књига над књигама обухвата раздобље од времена кад је створено небо и земља, па до великог преображаја кад ће настати „ново небо и нова земља” (Откровење XXI, 1).

Сама реч библија на грчком језику значи „књиге”. Чиме се и наговештава да је Библија превасходно књига, спис – порука човечанству. Подељена је на Стари и Нови завет. Зашто завет и шта значи та реч у наслову оба ова света документа? Зато што је у Старом завету првенствено описан савез (уговор, завет, тестамент) између Бога и племена Израиља, по коме је Израил обећао да ће се држати заповеди које је Бог објавио преко библијских патријарха и пророка, а пре свега преко Мојсија.

А Бог је онда, ваљда и као највећу награду људском роду, изабрао Јевреје за свој народ.

Но без обзира на тај национални ексклузивитет, ниједно књижевно дело из литерарне заоставштине древних цивилизација света није толико привлачно, нити изазовно, у мери у којој је то Стари завет, или популарно – „Јеврејска библија”. То је једно од великих књижевних класичних дела, које поштују и за свети спис признају три највеће религије на свету, или бар на његовој западној полулопти – јудаизам, хришћанство и ислам.